

formovania ich hlavných etáp, ich evolúcie, ich súvzťažnosti s ďalšími ideologickými prúdmi, hybných síl a hlavných faktorov ich vývinu. Prítom treba osobitne vyzdvihnúť autorovu hlbokú znalosť a využitie tak prameného materiálu (doplneného tabuľko-

vými údajmi) ako aj marxisticko-leninskej kritickéj literatúry, čo mu umožnilo autenticky a adekvátne postihnúť špecifikum americkej buržoáznej ideológie. V tom je práca významným a cenným prínosom.

Dagmar Smreková

SPOLOČENSKÝ POKROK A SLOBODA

L. V. SKVORCOV: Spoločenský pokrok a sloboda. Pravda, Bratislava 1982, 194 s.

Dejiny možno chápať ako minulosť ľudstva; filozofia dejín je špekulatívna činnosť bez praktického významu; dejiny sa dajú vysvetliť na základe abstraktných podkladov...

Vo vnútornej logike týchto tiež-vedeckých formulácií, ktoré vytvára buržoázne spoločenské myslenie, možno objaviť hlboké protirečenia so skutočnou logikou dejín. Nie je to nakoniec nelogické. Stačí, ak uvážime, že ich ontologický základ a metodologická argumentácia má analogické, ba až typologicky adekvátne súvislosti s viacerými špekulatívnymi koncepciami buržoáznej filozofie dejín (napr. „štádium rastu“, „modernizácia“ a i.), ktoré situáciu krízy kapitalistickej spoločnosti nehodnotia ako situáciu objektívneho spoločensko-historického bytia, ale ako prejav historického bytia ako takého. Tým sa vedome dištancujú nielen od reálneho spoločenského zmyslu prebiehajúceho historického procesu prechodu ľudstva od kapitalizmu k socializmu, ale aj od prehodnocovania základnej otázky filozofie o vzťahu myslenia k bytíu.

Úvodné formulácie svedčia aj o niečom inom. Totiž o zložitej problematike vzájomnej podmienenosti historického vývinu a spoločenského pokroku, ktorej riešenie patrí medzi kľúčové problémy súčasných spoločenských vied v socialistických a kapitalistických krajinách.

Marxisticko-leninská teória naliehavo nastoľuje problém objektívnej filozofickej analýzy tejto základnej otázky, pričom sa usiluje vypracovať východiská, princípy a objektívne kritériá historickej činnosti. Toto jej snaženie ostro kontrastuje s buržoáznou historickou vedou, ktorá všetko svoje úsilie sústreďuje na vypracúvanie „absolútnych“ princíпов danej historickej reality, pretože v nich vidí základ pozdvihnutia ľudského subjektu nad protiklady empirickej histórie. Zdanlivý lesk týchto špekulatívnych interpretácií jasne zrkadlí realitu postupných strát duchovnej historickej iniciatívy buržoázie v súčasnosti i jej politickú reakčnosť.

Sovietska historická veda má vo vývine historickej teórie a vo výskume začiatkov rozchodu buržoáznej ideológie s princípmi slobody, humanizmu a rozumu nezastupiteľné miesto. U nás sa v ostatnom čase prezentovala hneď dvoma prácami popredného teoretika evolúcie buržoáznej spoločnosti L. V. Skvorcova *Dějiny a anti-dějiny* [Svoboda-Pravda, 1980], resp. *Spoločenský pokrok a sloboda* [Pravda, 1982], ktoré vyšli v známej edícii *Kritika buržoáznej ideológie a revizionizmu*. Kým prvá práca prináša všeobecnú problematiku objektívnosti interpretácie dejín, determinizmu, charakteru historických zmien, spôsobu určovania dejinnej perspektívy a kri-

tiku buržoázných doktrín historického procesu, druhá je konkrétnou odpoveďou na okruh otázok historického myslenia, vzťahu spoločenského myslenia k historickej skutočnosti a krízy buržoáznej filozofie dejín.

Pristavme sa teraz pri obsahu druhej Skvorcovovej knihy, ktorej pojmová, problémová, teoretická a interpretačná úroveň určite zaujme našu historickú vedu i náročnejšieho čitateľa.

Naznačené teoretické jadro knihy by sa dalo, zjednodušene a inak, vyjadriť cez prístupy pri interpretácii ideálu poznania histórie, ktoré, ako vieme, sú v podstate dvojaké: mechanický prístup, na ktorého základe sa dejiny chápu ako súhrn (reprodukcia) historických faktov a hodnotiaci prístup, ktorý dejiny vidí ako vzťah myslenia k objektívnosti, pričom reálny empirický materiál vystupuje v tomto vzťahu ako užší pojem objektívnosti. Uvedená modelová polarizácia myslenia o historickej skutočnosti má, pochopiteľne, svoju predhistóriu. Jej korene siahajú k Platónovi a k jeho svetu ideí ako predobrazu sveta reálnych vecí, aby vyvrcholili v Hegelovej predstave o existencii filozofie dejín ako prítomnosti Rozumu vo svetových dejinách a vyvrcholili v pohegelovskom filozofickom myslení (pozitivismus, novokantovstvo, iracionalizmus), ktoré sa pokúšali na kvalitatívne rozdielnom filozofickom základe polemizovať s Hegelovou predstavou vzťahu myslenia k objektívnosti. Nová vlna idealistického výkladu dejín v 20. storočí (W. Dilthey, J. Ortega y Gasset, K. Becker, B. Croce, J. Dewey a i.), ktorá vyšla najmä z názorov novokantovcov, sa pokúšala interpretovať gnozeologickú rekonštrukciu histórie ako vedy ako „kopernikovskú revolúciu“ filozofie dejín. Čo to znamenalo?

Skvorcov hovorí, že „redukovanie reálnej histórie na tieto či iné momenty subjektívneho ľudského ducha a vedomia sa stalo predpokladom pre postavenie idealistických svetonázorových orientácií proti objektívnej historickej nevyhnutnosti, vedeckému chápaniu slobody a revolučne orientovanej praxi síl spoločenského pokroku“. Ak k tomu prirátame fenomenologické subjektivistické kritériá Husserla a Heideggera pri interpretácii dejín ako aj „relačnú“ interpretáciu pravdy relacionizmu K. Mannheimu, môžeme so Skvorcovom konštatovať, že buržoázna filozofia dejín 20. stor. vytvára „ideologické predpoklady na subjektivistické interpretovanie celosvetového historického procesu“.

Z nášho pohľadu veľmi závažným je riešenie pojmu „sloboda“ v dejinách. Skvorcov tento pojem nehodnotí — ako je to často zvykom — priamočiaro, t. j. ako priamu kritiku chápania slobody v buržoáznej filozofii dejín, ale najprv hľadá jeho historické korene, aby potom vyčlenil sám pojem slobody a jeho základné historické formy. Až potom ho interpretuje v jeho špecifickom buržoáznom vyjadrení. Na základe dialektického chápania dejín a kritérií, podľa ktorých sa musí hodnotiť a merať ich vývin, oddeľuje od všeobecného pojmu slobody a jeho konkrétnych prejavov relatívne blízke pojmy „rovnosť“ a „spravodlivosť“, s ktorými v súčasnosti často pracuje buržoázna ideológia a náboženstvo. Vzhľadom na to, že aj v našom spoločenskom vedomí sú tieto pojmy hlboko zafixované a frekventované a ich obsah sa, žiaľ, často významovo nediferencuje, treba túto časť Skvorcovovej knihy len privítať.

Marcela Gbúrová